

БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ *LABURNUM ANAGYROIDES* MEDIK. В УМОВАХ СТУДМІСТЕЧКА УМАНСЬКОГО НУС ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ

Мамчур Т. В., к. с.-г. н., доцент

Муқан В. С., студент 11-мб групи, факультет плодоовочівництва, екології та захисту рослин

В озелененні використовують красиво квітучі кущі, які за своїми декоративними морфологічними ознаками приваблюють садівників. Заслуговує на вивчення і золотий дощ звичайний (*Laburnum anagyroides* Medik.) з родини Fabaceae. Батьківщина Центральна Європа.

Назва «*Laburnum*» етрусського походження і означає «біб-трилижник». Можна зустріти інші назви – бобчук, бобівник, бобівник [4].

Природний ареал рослини – гори Центрального, Південно-Східного та Піренейського півострова (територія Австрія, Чехія, Німеччина, Угорщина, Швейцарія, Югославія, Італія, Румунія, Франція). Зазвичай його умови зростання помірного клімату, але може і в субтропіках. Був натуралізований в Новій Зеландії, Австралії. Культивують як декоративну рослину в Європі з 1560, а в Україні напочатку XIX ст. [2].

Рослина кальцефіл, яка росте на ґрунтах лужної або нейтральної реакції. Здатна утворити мікоризу з азотфіксуючими бактеріями. Запилюється комахами (ентомофільна).

За життєвою формою представники роду – дерева або кущі, заввишки 3-7 м. Кора зелена. Листки розташовані почергово, трійчасті з черешком і прилистками, забарвлення від світлого до зеленого. Квіти жовтого кольору, зібрані у повислі китицеподібні суцвіття. Медоносна. Плід біб, злегка крилатий, одно- чи багатонасінний. Розмножується насінням і літніми живцями.

Рослина отруйна. Містять алкалоїд цитизин, структурною основою якого є хінолізидін та лабурілін. У вегетативних органах він коливається посезонно: високий на початку, а потім спадає. Цитизин за хімічною структурою близький до нікотину і тому європейці мали в ужитку, як самокрутки (для заміни тютюну). Зараз цитизин використовують у гомеопатії – у препаратах від нікотинової залежності.

Деревина міцна, має звивистий візерунок, коричнева, а в центрі жовта. Тому її використовують для виготовлення дрібних скульптур, інкрустацій, музичних інструментів. У давнину виготовляли луки й арбалети, які за якістю не поступались виготовлені з тису.

На сьогодні є декоративною, але і лікарською. Тому, при вирощуванні рослини необхідно врахувати доступ до неї дітей і тварин.

Рід налічує кілька видів: золотий дощ альпійський (*Laburnum alpinum* (Mill.) Bercht. & J.Presl) має суцвіття коротке, але з густим суцвіттям, з. д. звичайний (*Laburnum anagyroides* Medik.), які мають форми – ‘*Alsingeri*’, ‘*Aureum*’, ‘*Sessilifolium*’, ‘*Pendula*’, ‘*Quercifolium*’ з виємчасто-лопатевиими листками, висотою до 5 м [2, 3] (рис. 1.).

‘Pendula’

‘Aureum’

Рис. 1. Форми золотого дощу.

Вирощується також гібрид з д. альпійського та звичайного – з д. Ватерера (*Laburnum* × *watereri* (A.C.Rosenthal & Bermann) Dippel.), з д. Адама (*Laburnum* × *adami* Lavallée), гібрид *L. anagyroides* × *Chamaecytisus perpureus* – листки та суцвіття дрібні, золотисто-пурпурові [2].

Метою роботи було дослідити висаджений інтродукований вид золотий дощ звичайний (*Laburnum anagyroides* Medik.) в умовах озеленення студмістечка Уманського НУС. Дотримувалися загальноприйнятих методик спостереження у ботаніці, дендрології морфологічних методів визначення рослин. Опиралися на літературні джерела та матеріали інвентаризації деревно-чагарникової рослинності у насадження студмістечка за дослідженим таксономічним складом і загальний стан колекцій в університеті, проаналізували основні етапи їх становлення [2, 9].

Описано результати з адаптації та акліматизації в даній місцевості. Досліджено щорічне квітування, наявність репродуктивних органів, морозостійкість, відмічено щорічний молодий приріст і стійкість до хворобі та шкідників.

Laburnum anagyroides – високий кущ заввишки 5-6 м з піднятими вгору або розкидистими гілками. Пагони пухнасті сіро-зелені. Квітки двостатеві, неправильні (зігоморфні), золотисто-жовті, довжиною близько 2 см, на сріблясто-опушених квітконіжках, зібрані в довгих (до 20-30 см) густі повислі китиці, запашні. Листки почергові, трійчасті, які сизо-зеленого забарвлення, а молоді знизу сріблястий, шовковистий, опушений, яйцеподібні або видовжено яйцеподібні (5-7 см), на верхівці закруглені, при основі широко клиноподібні, з довгим черешком. Квітують у квітні-травні (червні) одночасно з розпусканням листків. Плодоношення у серпні. Плід – лінійний біб, сріблястий, опушений, насіння чорне (рис. 2.) [9].

Рис. 2. Суцвіття *Laburnum anagyroides* та рлоди.

Рослина росте швидко, початок віку плодоношення – трирічний. Надає перевагу кальційним ґрунтам, але витримує і слабокислі родючі суглинки, може рости та на кислих ґрунтах. Вибагливий до вологості, але може переносити й короткотривалу посуху. Морозостійкий, димо- та пило стійкий.

Приваблює садівників за рясність і красу суцвіть під час квітання та використовується у ландшафтних композиціях у поодиноких насадженнях, саду, парку, на галявинах та не стрижених живоplotів, добре укріплюють відкоси ровів та балок.

Також застосовують у фармакології, де алкалоїд цитизин викликає рефлекторне збудження дихального центру, покращує функціонування судинорухового центру, надниркових залоз, в результаті чого підвищується артеріальний тиск. В медицині застосовують при колапсі, шоку, асфіксії, зупинці дихання (при хірургічних операціях, а також у якості наркозу, при травмах, отруєннях та інтоксикації (при ураженні такими отруйними речовинами, як синильна кислота, окис вуглецю, морфін). Ліки цититон (Cytitonum) протипоказані для застосування при набряку легень, гіпертонії, атеросклерозі, внутрішніх кровотечах. Також цитозин використовується для виготовлення таблеток з назвою табекс, що призначається для полегшення відвикання від тютюну [4].

Золотий дощ звичайний інтродукований у багатьох ботанічних садах та дендропарках України: Кременецький ботанічному саду (Тернопільська обл.), 1811 р.; акліматизаційний сад І. Н. Каразіна, біля Харкова на хуторі Основ'янці (нині Краснокутськ), 1809 р.; Нікітський ботанічний сад (Крим), 1813 р.; дендрологічний парк «Асканія-Нова» (Херсонська обл.), 1887 р.; Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка (Київ) із Криму, 1936 р., згодом з Югославії отримано *L. alpinum*, 1948 р.; Ботанічний сад ім. академіка О. В. Фоміна

Київського Національного університету імені Т. Шевченка, колекція якого станом на 2008 рік нараховує 2 види та 4 форми; Ботанічні сади Національного аграрного університету, Одеського державного університету ім. І. І. Мечнікова, 2 види, 1 форма, дендропарки – «Софіївка» (Умань), «Олександрія» (Біла Церква), «Сирець» (Київ), «Тростянець» (Вінницька обл.) і багато інших заснованих нових інтродукційних установ [1, 2, 5-7].

Золотий дощ звичайний на території студмістечка було висаджено в поодиноких насадженнях у 2004 році під час проведення наукових дисертаційних досліджень аспіранткою кафедри лісового господарства Н. Піскун під керівництвом професора В. П. Шлапака. Нами проаналізовано його стан акліматизації в даних умовах, що свідчить про відмінні адаптивні ознаки. Рослина навіть за умов змін клімату щороку рясно квітує, утворює репродуктивні органи – боби з насінням, дає щорічний гарний молодий приріст і зовсім не підмерзає та не уражується шкідниками та хворобами. Вид не потребує ретельного догляду.

Отже, *Laburnum anagyroides* цікавий інтродуцент, який заслуговує на увагу, вивчення, розмноження та впровадження в ландшафтні композиції.

Список використаних джерел

1. Глухова С.А., Шиндер О.І., Михайлик С.М. Каталог деревних рослин Сирецького дендрологічного парку. Довідкове видання. Полтава: Полтавський літератор, 2017. 72 с.
2. Дендрофлора України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Частина II. Довідник / Кохно М. А., Трофименко Н. М., Пархоменко Л. І., та ін.; За ред. М. А. Кохна та Н. М. Трофименко. Київ: Фітосоціоцентр, 2005. 337-336 с.
3. Інтродуценти Ботанічного саду. Покритонасінні: монографія / О. М. Слюсаренко, Л. П. Осадча, Л. В. Азарова, С. О. Філатова, К. В. Чабан. Одеський національний університет ім. Мечнікова, 2017. С. 201-203.
4. Золотий дощ звичайний <https://www.ieenas.org/p/zolotii-doshch-zvichainii-bobivnik-anagirolistii/> (дата звернення 15.06.2023)
5. Каталог деревних рослин дендрологічного парку «Олександрія» Національної академії наук України. Н.с. Бойко, Н.М. Дойко, Н.В. Драган та ін.; за ред. С.І. Галкіна. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2013. 64 с.
6. Каталог рослин Ботанічного саду НУБіП України / Кол. авт.: О.В. Колесніченко, Б.Є. Якубенко, С.І. Слюсар [та ін.]. Київ: НУБіП України, 2011. 130 с.
7. Каталог рослин дендрологічного парку «Софіївка» НАНУ. Довідковий посібник / За ред. І.С. Косенка. Умань. 2000. 160 с.
8. Пахомов О. Є., Опанасенко В. Ф., Кабар А. М., Русецька Л. Л.. Підсумки інтродукції деревно-чагарникових рослин в арборетумі Ботанічного саду Дніпропетровського університету. *Вісник Дніпропетровського університету. Біологія. Екологія.* 2008. Вип. 16, т. 2. С. 131–136.
9. Шлапак В.П. Піскун Н.Л. Морфологічні особливості *Laburnum anagyroides* Medik. в умовах Правобережного Лісостепу України. *Науковий вісник*, 2007, вип. 17.7. С. 7–11.